

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ενότητα 1: ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Γ΄

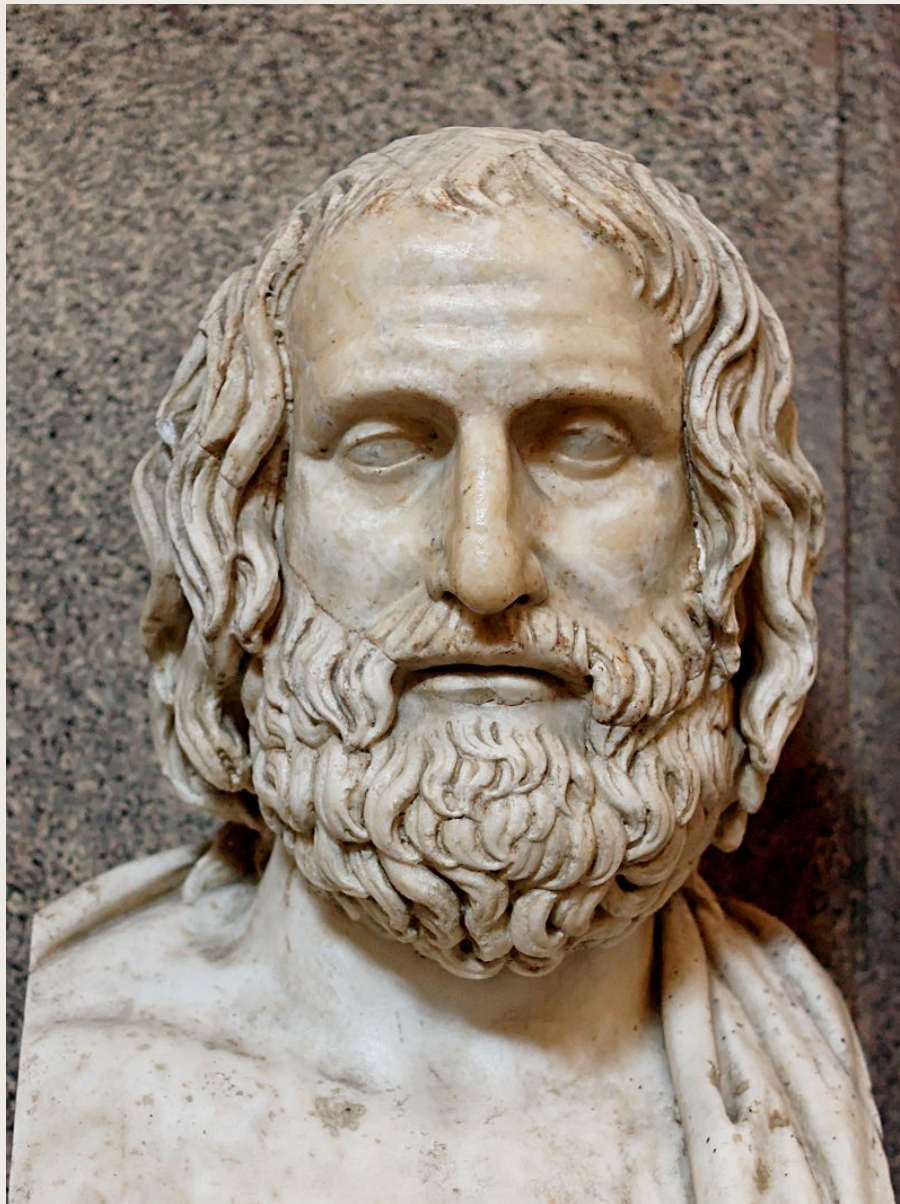
Εισαγωγή στο αρχαίο τραγικό θέατρο

Γνωριμία με τον Ευριπίδη (68Θ204)

Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Εικόνα 1: Μαρμάρινη προτομή του Ευριπίδη, ρωμαϊκό αντίγραφο ενός ελληνικού πρωτοτύπου, περ. 330 π.Χ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Βιογραφικά στοιχεία Ι

- Καταγωγή από τον αττικό δήμο Φλύα (Χαλάνδρι)
- Γέννηση στη Σαλαμίνα, περ. 485-480 π.Χ.
- Γονείς: Μνήσαρχος (Μνησαρχίδης;) και Κλειτώ (;)
- Αμφίβολη κοινωνική-οικονομική οικογενειακή κατάσταση
- Άλλες δραστηριότητες: γυμναστική, ζωγραφική, χορός και ποίηση (επινίκιοι, επιτύμβια επιγράμματα)
- Δύο γάμοι (Χοιρίνη, Μελιτώ) – Τρεις γιοι; (Μνησαρχίδης, Μνησίλοχος, Ευριπίδης, Ξάνθιππος;)
- Απόσταση από τα στρατιωτικά και δημόσια λειτουργήματα
- Κατηγορία εναντίον του (από τον Κλέωνα) για «ασέβεια»

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Βιογραφικά στοιχεία II

- ✓ Πιθανή επίδραση της σοφιστικής : Σχέσεις του ποιητή με Αναξαγόρα (π. 500), Πρόδικο (π. 470), Πρωταγόρα (π. 490), Σωκράτη (π. 470) κ.ά.
- ✓ Περιστασιακή μετάβαση και παραμονή του ποιητή στη Μαγνησία.
- ✓ Το 408 π.Χ. μετάβαση και παραμονή στην αυλή του Αρχελάου στην Πέλλα της Μακεδονίας (όπως οι Αγάθων, Τιμόθεος, Ζεύξης κ.ά.)
- ✓ Αβέβαιοι οι λόγοι της μετακίνησης του Ευριπίδη: Αίσθηση απογοήτευσης και αποτυχίας; Γενικότερη «πνευματική μετανάστευση» από την Αθήνα στα τέλη του 5^{ου} αιώνα; Αμείωτη δημοτικότητα της αττικής τραγωδίας και αυξανόμενη γεωγραφική διασπορά της;
- ✓ Πεθαίνει στην Πέλλα το 405 π.Χ., με αβέβαιο τρόπο.

Επιτύμβιο επίγραμμα στο κενοτάφιο του Ευριπίδη στον δρόμο προς τον Πειραιά (*Βίος Ευριπίδου*)

*Θουκυδίδου τοῦ ἱστοριογράφου ποιήσαντος ἢ Τιμοθέου τοῦ
μελοποιητοῦ.*

*Μνήμα μὲν Ἑλλάς ἅπασα Εὐριπίδου. Ὅστέα δ' ἴσχει γῆ
Μακεδῶν, ἣ γὰρ δέξατο τέρμα βίου. Πατρίς δ' Ἑλλάδος
Ἑλλάς, Ἀθῆναι. Πλεῖστα δὲ μούσαις τέρψας, ἐκ πολλῶν καὶ
τὸν ἔπαινον ἔχει.*

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο Ι

- **490: Εκστρατειών των Περσών στο Αιγαίο και την Αττική - Μάχη του Μαραθώνα (Μιλτιάδης)**
- **490-482: Εσωτερικοί πολιτικοί αγώνες στην Αθήνα - Οστρακισμός του Μιλτιάδη (485 π.Χ.) και του Αριστείδη (482 π.Χ.)**
- **485/4: Γέννηση Ηροδότου**
- **480: Περσική εκστρατεία του Ξέρξη στην Ελλάδα - Μάχη στις Θερμοπύλες (Λεωνίδαας) - Ναυμαχία της Σαλαμίνας (Θεμιστοκλής)**
- **479: Μάχη στις Πλαταιές και ναυμαχία της Μυκάλης - Συντριβή της περσικής δύναμης**
- **478/7: Ίδρυση της αττικής-δηλιακής συμμαχίας**
- **470: Οστρακισμός του δημοκρατικού Θεμιστοκλή , μετά από ενέργειες του ηγέτη της αριστοκρατικής παράταξης, Κίμωνα (γιου του Μιλτιάδη) - Γέννηση του Σωκράτη**

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο II

- 462: Πολιτικές μεταρρυθμίσεις του δημοκρατικού Εφιάλτη - Αποδυνάμωση του Αρείου Πάγου
- 461: Δολοφονία Εφιάλτη - Οστρακισμός του αριστοκρατικού Κίμωνα - Ο Περικλής στην εξουσία
- **454: Μεταφορά του συμμαχικού ταμείου από τη Δήλο στην Ακρόπολη**
- π. 450 : Αρχίζουν στην Ακρόπολη τα μεγάλα έργα (Προπύλαια, Παρθενών, Ναός της Απτέρου Νίκης), υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Φειδία και με συμμετοχή αρχιτεκτόνων, ζωγράφων (Πολύγνωτος) και γλυπτών (Αλκαμένης, Αγοράκριτος) - Δίκη για αθεΐα του φιλοσόφου Αναξαγόρα
- 451: Επιστροφή του Κίμωνα στην Αθήνα - Πενταετής ανακωχή με τη Σπάρτη
- 449: Ναυτική εκστρατεία των συμμάχων κατά των Περσών στην Ανατολική Μεσόγειο και θάνατος του Κίμωνα στην Κύπρο

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο III

- 446-45: Ο ιστορικός Ηρόδοτος στην Αθήνα - Γέννηση του Αριστοφάνη
- 445: Τριακοντούτιδες Σπονδές μεταξύ Αθήνας-Σπάρτης - Συνεχίζονται τα μεγάλα έργα στην Αθήνα.
- 442-41: Σαμιακός πόλεμος
- 438: Εγκαινιάζεται ο Παρθενών
- 436: Γέννηση του ρήτορα Ισοκράτη
- 431: Αρχή του Πελοποννησιακού Πολέμου
- 430-429: Ο λοιμός - Ο θάνατος του Περικλή
- 428/7: Γέννηση του Πλάτωνα - Θάνατος του φιλοσόφου Αναξαγόρα

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο IV

- **427:** Ο Γοργίας έρχεται πρεσβευτής στην Αθήνα, όπου και θα παραμείνει συμμετέχοντας στο σοφιστικό κίνημα με άλλους μεγάλους διανοούμενους (Πρόδικος, Ιππίας, Πρωταγόρας)
- **425:** Αποστασία της Λέσβου από την αθηναϊκή συμμαχία - Πολιορκία της Πύλου από τους Αθηναίους – Σπαρτιατική πρόταση ειρήνης προς τους Αθηναίους, που απορρίπτει ο Κλέων, ο οποίος οδηγεί σε νίκη τους Αθηναίους
- **424:** Ήττα των Αθηναίων στο Δήλιον, στα αττικο-βοιωτικά σύνορα (συμμετέχει ο Σωκράτης ως οπλίτης) - Κατάληψη της αθηναϊκής αποικίας της Αμφίπολης από τον Σπαρτιάτη Βρασίδα - Καταδίκη σε εξορία του ιστορικού και στρατηγού Θουκυδίδη - Θάνατος Ηροδότου

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο V

- **422: Ο Βρασίδας και ο Κλέων σκοτώνονται στην Αμφίπολη**
- **421: Νικεΐος Ειρήνη μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης - Έναρξη οικοδόμησης του Ερεχθείου**
- **420: Ο Αλκιβιάδης εκλέγεται πρώτη φορά στρατηγός.**
- **418: Νίκη των Σπαρτιατών στη Μαντίνεια, εναντίον των Πελοποννήσιων συμμάχων της Αθήνας**
- **417: Οστρακισμός του δημαγωγού Υπέρβολου**
- **415: Καταστροφή της Μήλου από τον αθηναϊκό στόλο - Σικελική εκστρατεία - Σκάνδαλο των Ερμοκοπιδών - Ο Αλκιβιάδης ανακαλείται και δραπετεύει στη Σπάρτη. - Ο Πρωταγόρας δικάζεται για «ασέβεια».**

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο VI

- **413: Καταστροφή των Αθηναίων στη Σικελία - Δεκελεικός πόλεμος (ο Άγις καταλαμβάνει τη Δεκέλεια)**
- **412: Επιστροφή Λυσία στην Αθήνα από τις Συρακούσες**
- **411: Στάση των ολιγαρχικών στην Αθήνα: Βουλή των Τετρακοσίων (Αντιφών, Θηραμένης, Πείσανδρος, Φρύνιχος) – Εξέγερση των δημοκρατικών – Ανάκληση του Αλκιβιάδη**
- **410: Νίκη του Αλκιβιάδη στην Κύζικο - Αποκατάσταση της δημοκρατίας - Απόρριψη ειρηνευτικών προτάσεων από μέρος της Σπάρτης - Θάνατος του Πρωταγόρα**
- **408: Επανεκλογή του Αλκιβιάδη σε θέση στρατηγού - Προσέγγιση Σπάρτης-Περσίας**

Κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο VII

- 407: Ήττα του αθηναϊκού στρατού στο Νότιον (Σάμος) - Φυγή Αλκιβιάδη - Νίκη Αθηναίων στις Αργινούσες (παράλια Μ. Ασίας) - Δίκη και καταδίκη των έξι Αθηναίων στρατηγών (μεταξύ τους και ο γιος του Περικλή και της Ασπασίας) - Ο Σωκράτης ως πρύτανης αντιτίθεται στην καταδίκη
- 405: Καταστροφή της Αθήνας στους Αιγός Ποταμούς (Ελλάσποντος)
- 404: Τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και παράδοση των Αθηναίων - Εγκατάσταση των Τριάκοντα Τυράννων (μεταξύ τους, μαθητές του Σωκράτη, όπως ο Χαρμίδης και ο Καλλίας) – Πρόταση των συμμάχων (Θήβα) για κατασκαφή της Αθήνας και εξανδραποδισμό των Αθηναίων, άρνηση της Σπάρτης – Κατεδάφιση των Μακρών Τειχών στην Αθήνα
- 403: Αποκατάσταση της δημοκρατίας με τον Θρασύβουλο

Απόηχος του
πανελλήνιου
θριάμβου στους
Περσικούς
Πολέμους –
Πίστη στη θεϊκή
δικαιοσύνη –
Άνθηση της
δημοκρατίας

Οδυνηρό κλίμα
ελληνικού
εμφύλιου
πολέμου –
Κλωνισμός της
πίστης στη θεϊκή
δικαιοσύνη –
Ανάπτυξη της
δημαγωγίας

Ευριπίδης

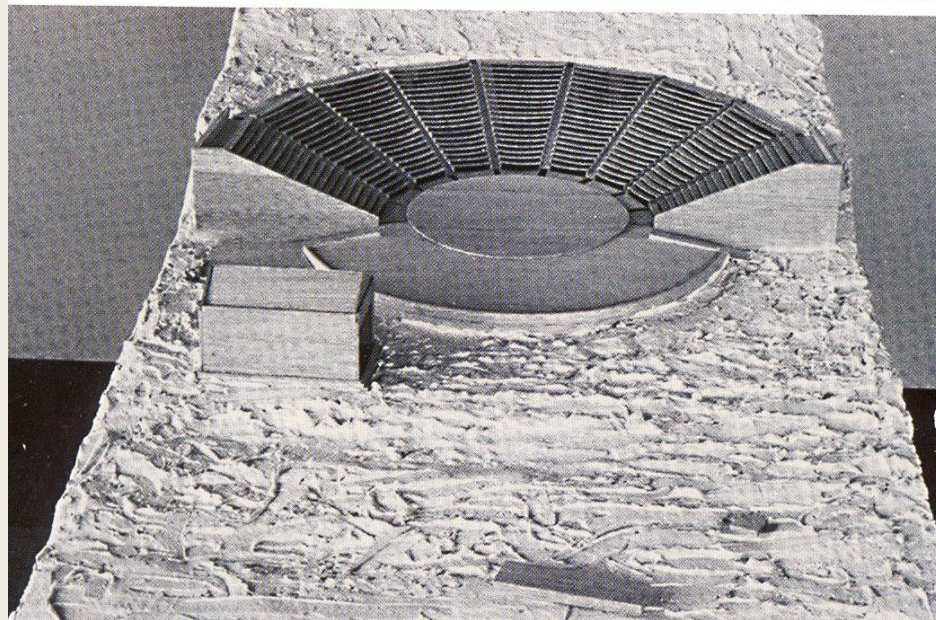
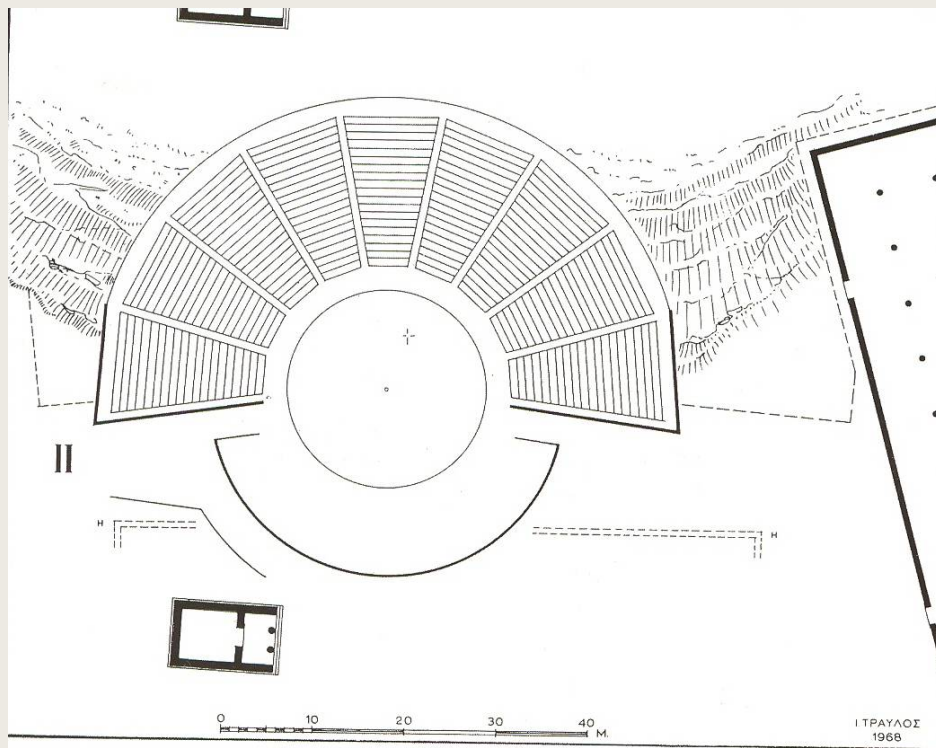
Θεατρική σταδιοδρομία I

- Σύνολο έργων: περ. **75-92**
- Σατυρικά δράματα: μόνο **8**;
- Πρώτη εμφάνιση: **455 π.Χ.** (*Πελιάδες*)
- Πρώτη νίκη: **441 π.Χ.**
- Νίκες: **4-5 α΄ βραβεία** (ένα μεταθανάτιο) σε σύνολο **22 συμμετοχών** (πρβλ. τις 13 πρώτες νίκες του Αισχύλου ή τις 18 τουλάχιστον νίκες του Σοφοκλή)
- **Ιππόλυτος**: η μοναδική σωζόμενη τραγωδία, που ανήκε σε τετραλογία που πήρε α΄ βραβείο στη διάρκεια της ζωής του συγγραφέα

Ευριπίδης

Θεατρική σταδιοδρομία II

- Κριτήρια για τη χρονολόγηση των έργων: παραδομένες χρονολογίες, επίκαιρες (υπο)δηλώσεις στο κείμενο των έργων, μέτρο, ύφος, αναφορές της Αρχαίας κωμωδίας
- Πρώτη παράσταση σωζόμενου «δράματος» : *Άλκηστις (438 π.Χ.)* (τετραλογία που κέρδισε το β' βραβείο)
- Συγκέντρωση των σωζόμενων έργων στη δεκαετία **430-420 π.Χ.**

Εικόνα 2:

Αναπαράσταση του Θεάτρου του Διονύσου στο β' μισό του 5^{ου} αι. π.Χ., από τους Ι. Τραυλό (επάνω, κάτοψη) και Η. Knell (κάτω, μοντέλο) (Travlos 1971, εικ. 677 & Knell 1979, πίν. XII)

Εικόνα 3: Το θέατρο του Διονύσου.

Μερική άποψη του κοίλου, της ορχήστρας και του Βήματος του Φαίδρου, από βόρεια (2002)

**Πληροφορίες και οπτικοακουστικό υλικό για το θέατρο
του Διονύσου βλέπε στον ιστότοπο του «Διαζώματος»,
http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-001.asp**

Θεατρικό-θρησκευτικό διαγωνιστικό πλαίσιο Ι

- **536- 532/1 (;):** πρώτη επίσημη παράσταση τραγωδίας στην Αθήνα, από τον Θέσπη, επί Πεισιστράτου, μετριοπαθούς «τυράννου»
- **525:** Γέννηση του Αισχύλου στην Ελευσίνα
- **Περ. 500 :** αναμόρφωση του σατυρικού δράματος από τον Πρατίνα και ενσωμάτωσή του στο διαγωνιστικό πλαίσιο
- **Τέλη 6^{ου} αι.:** Αρχίζει η επίσημη καταγραφή των νικητών ποιητών στους δραματικούς αγώνες

Θεατρικό-θρησκευτικό διαγωνιστικό πλαίσιο II

- **497/6:** Γέννηση του Σοφοκλή
- **486 /5 :** Ενσωμάτωση κωμικών παραστάσεων στο διαγωνιστικό πλαίσιο των Μ. Διονυσίων (πρώτος νικητής, ο Χιωνίδης)
- **485 /4:** Πρώτη νίκη του Αισχύλου (13 πρώτα βραβεία συνολικά)
- **469/8:** Πρώτη θεατρική εμφάνιση του Σοφοκλή και πρώτη νίκη (έναντι του Αισχύλου) (18 πρώτα βραβεία)

Θεατρικό-θρησκευτικό διαγωνιστικό πλαίσιο ΙΙΙ

- **455:** Πρώτη εμφάνιση του Ευριπίδη στα Μ. Διονύσια (*Πελιάδες*)
- **455-406:** Ταυτόχρονη σταδιοδρομία του Σοφοκλή με τον Ευριπίδη, ενώ την ίδια περίοδο εξακολουθούν να παριστάνονται τραγωδίες του Αισχύλου
- **441:** Πρώτη νίκη του Ευριπίδη (4 πρώτα βραβεία συνολικά + 1 μεταθανάτιο)

9-13 Ελαφηβολιώνος - Διαδοχικές παραστάσεις πέντε κωμωδιών τη 10η Ελαφηβολιώνος και επί τρεις ημέρες στη συνέχεια, παραστάσεις μίας τραγικής τετραλογίας ανά ημέρα

- **Μεγάλα Διονύσια, πριν από τον Πελοποννησιακό Πόλεμο**

Περιορισμός των κωμωδιών σε τρεις - Περιορισμός των αγωνιστικών ημερών σε τρεις (10-12 Ελαφηβολιώνος), με τις τρεις κωμωδίες να επιστεγάζουν καθεμιά από τις τρεις αγωνιστικές ημέρες.

- **Μεγάλα Διονύσια στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου**

ΛΗΝΑΙΑ

- **Γαμηλιών (τέλη Δεκεμβρίου-αρχές Ιανουαρίου)**
- **Μέσα 5^{ου} αι. π.Χ.: επίσημη ένταξη τραγικών και κωμικών παραστάσεων**
- **Πιθανός περιορισμός των διαγωνιζόμενων κωμωδιών από πέντε σε τρεις στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου**
- **Πιθανός περιορισμός των διαγωνιζόμενων τραγικών «διλογιών» σε δύο**

Μεγάλα ή εν Άστει Διονύσια

449-447 π.Χ.: καθιέρωση διαγωνισμού τραγικών υποκριτών

329-312 π.Χ.: καθιέρωση διαγωνισμού κωμικών υποκριτών

Λήναια

440-423 : καθιέρωση διαγωνισμού τραγικών υποκριτών

445-440 : καθιέρωση διαγωνισμού κωμικών υποκριτών

Η Θεατρική τέχνη του Ευριπίδη

❖ Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο

❖ Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο

❖ Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο

Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο Ι

- ❖ Επίδραση χορικών από τον «ανήσυχο» νεοαττικό διθύραμβο (Τιμόθεος, Αγάθων), όπου ήταν κυρίαρχη η λειτουργία της μουσικής και της μιμικής.
- ❖ Εντύπωση θεματικής αυτονόμησης ορισμένων χορικών («εμβόλιμα» - «διθυραμβικά στάσιμα» – «λυρικές παραλογές» - «νέα χορικά άσματα»).
- ❖ Γλωσσικός φόρτος των χορικών (σχήματα λόγου, αντιθέσεις, οξύμωρα, συνώνυμα, επαναλήψεις), ενίοτε σε ασυμφωνία με το περιεχόμενο.

Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο II

- ❖ Ανάπτυξη των μονωδιών, σε βάρος των χορικών (όχι όμως στις *Βάκχες* και την *Ιφιγένεια εν Αυλίδι*)
- ❖ Συνεχής παλινδρόμηση ανάμεσα στην παράδοση και την καινοτομία
- ❖ Σαφήνεια των διαλογικών μερών και ενίοτε χρήση στοιχείων της καθομιλουμένης
- ❖ Χρήση (ή και επανάληψη) γλωσσικών και οπτικών σχημάτων (μεταφορών, παρομοιώσεων, εικόνων) για τη δημιουργία έντονων εντυπώσεων ή αντανακλώμενων σκηνών

Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο ΙΙΙ

- ❖ Τάση για αφηρημένη έκφραση και αδυναμία στις εννοιολογικές αντιθέσεις (π.χ *όνομα/έργον, φύσις/αγωγή, τύχη/βούλησις*)
- ❖ Σταδιακά, όλο και πιο ελεύθερη χρήση του ιαμβικού τριμέτρου
(X – U - / X - U - / X - U -)
και συνεχής αύξηση των «αναλύσεων» (αντικαταστάσεις μίας μακράς συλλαβής από δύο βραχείες)
- ❖ Αυξανόμενη αρχαϊστική χρήση τροχαϊκών τετραμέτρων
(415 π.Χ. και εξής) (- U - X / - U - X / - U - X / - U -)

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο Ι

- ❖ Προτίμηση προς τετραλογίες με δράματα ανεξάρτητης θεματικής (ωστόσο: *Αλέξανδρος – Παλαμήδης – Τρωάδες* του 415 π.Χ.)
- ❖ Εμφανής διάκριση και αυτοτέλεια των «τυπικών» (κατά ποσόν) μερών της τραγωδίας (πρόλογος, επεισόδιο, αγών, αγγελική ρήση, έξοδος κ.ά.)
- ❖ Πλαισίωση του κυρίως κορμού με αφηγηματικούς-εκθετικούς- τεχνικούς (συνήθως θεϊκούς) προλόγους και επιλόγους: ανάληψη και πρόληψη στο παρελθόν και το μέλλον του «μύθου», εν είδει «θεατρικού προγράμματος»

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο II

- ❖ Συχνή χρήση του «από μηχανής θεού» και σύνδεσή του με κάποιο «λατρευτικό αίτιο» (9 τραγωδίες)
- ❖ «Αγώνες λόγων» (εκτεταμένες αντίρροπες «δικανικές» αγορεύσεις και έντονες στιχομυθίες, συχνά στη μέση της δράσης): κορύφωση της σύγκρουσης και της διαλεκτικής, αποκρυστάλλωση του λογικού και ηθικού υποβάθρου της δραματικής σύγκρουσης, παραστατική διαγραφή των χαρακτήρων.

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο III

- ❖ Εντατική χρήση της στιχομυθίας και της «αντιλαβής» (ή «ημιστιχομυθίας»)
- ❖ Δυνατές και παραστατικές αγγελικές ρήσεις, με «επικούς» απόηχους
- ❖ Τάση προς την ορθολογική αιτιολόγηση της δράσης
- ❖ Συχνή χρονική ενσωμάτωση εξω-σκηνικών γεγονότων
- ❖ Συνάρτηση του τραγικού γεγονότος με την πεπερασμένη διάρκεια του ημερήσιου κύκλου: χρονική πυκνότητα και δραματική ένταση

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο IV

- ❖ Ευθύγραμμη πλοκή ή απροσδόκητες μεταστροφές και εκπλήξεις στο μέσον της δράσης ή στο τέλος (coup de théâtre)
- ❖ Συνήθης συμπάραθεση δύο «ιστοριών» στο πλαίσιο της ίδιας τραγωδίας (πρβλ. Σοφοκλής)
- ❖ Σύνδεση της δράσης με έναν ορισμένο –απαράλλαχτο σε όλη τη διάρκεια του έργου—τόπο/κτίσμα
- ❖ Ειδικότερος συσχετισμός της δράσης με την πρόσοψη του σκηνικού οικοδομήματος, η οποία αποτελεί σαφές διαχωριστικό όριο ανάμεσα στο «εξωτερικό» και το «εσωτερικό».

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο V

- ❖ Μετατόπιση του βάρους από τον Χορό στον υποκριτή και, αντίστοιχα, από την *ορχήστρα* στο σκηνικό οικοδόμημα (*σκηνή*)
- ❖ Εκτεταμένη σκηνική παρουσία των «παιδιών» και μάλιστα ανάθεση «αδόμενων ρόλων» σε αυτά (*Άλκηστις, Ανδρομάχη, Ικέτιδες*)
- ❖ Εκτεταμένη παρουσία εφήβων-νέων, με συνήθως θετικά χαρακτηριστικά και ιδεαλιστική αυταπάρνηση (*Μακαρία, Μενουκεύς, Ιφιγένεια, Πολυξένη*)
- ❖ Μεταβολές στην ηθογράφηση των μυθικών μορφών από έργο σε έργο (*Ηλέκτρα, Ελένη, Ορέστης, Οδυσσέας, Μενέλαος κ.ά.*)

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο VI

- ❖ Αστάθεια, αναποφασιστικότητα, παλινωδία, αμφιβολία των δραματικών χαρακτήρων (πρβλ. το «ανώμαλον ήθος» της Ιφιγένειας κατά Αριστοτέλη, *Ποιητ.* 1454a 31-33): μεγαλύτερος «ψυχολογικός ρεαλισμός», έντονη θεατρικότητα, προβεβλημένη αντιπαράθεση της λογικής και του πάθους
- ❖ Παρεμβολή δυνάμει «κωμικών» αποχρώσεων, σε γόνιμη ένταση με την τραγικότητα του συνόλου
- ❖ Διακειμενικές παραπομπές σε άλλες τραγωδίες –
Μεταθεατρικότητα

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο VII

- ❖ **Επιδίωξη του εντυπωσιακού θεάματος: σκηνογραφική και ενδυματολογική τολμηρότητα, ευρεία χρήση «μηχανών» και θεοφανειών, σκηνές πλήθους, βωβά πρόσωπα, σκηνική (ή και ομιλούσα/άδουσα) παρουσία παιδιών, συχνή χρήση βωμού ως ασύλου, εξάντληση των ορίων του σκηνικού οικοδομήματος**
- ❖ **Θέατρο «οδύνης» και «πάθους», παράσταση έντονα «παθητικών» σκηνών (ικεσίες, θρήνοι, αιχμαλωσίες, εξαθλιωμένες μορφές, δολοφονημένα πτώματα....)**

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο Ι

❖ Ιστορικό πλαίσιο: πολιτική και ηθική κρίση (εμφύλιος πόλεμος, εκφυλισμός της δημοκρατίας σε δημαγωγία), νέα πνευματική ατμόσφαιρα (ακμή της σοφιστικής και καιροσκοπική εκμετάλλευσή της), εξέλιξη του τραγικού είδους (συρρίκνωση του χορικού στοιχείου, προβολή της ατομικότητας, στροφή προς τον «ρεαλισμό», διασάλευση των ειδολογικών ορίων): εποχή αμφισβήτησης, αμφιβολίας, ρευστότητας, αναζήτησης

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο II

- ❖ Σκεπτικισμός του Ευριπίδη απέναντι στη θεϊκή τάξη και δικαιοσύνη (Μειωμένη προβολή του Δία και της Δίκης)
- ❖ Προβολή του παραλόγου του θεϊκού «μυστηρίου – Η δύναμη του απρόβλεπτου παράγοντα, της κοσμικής αυθαιρεσίας ως μιας ακατανίκητης υπερδύναμης
- ❖ Αγνωστικισμός που δεν αφορά την ύπαρξη καθαυτή των θεών, αλλά το νόημα της συμπεριφοράς και την ποιότητα της φύσης τους

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο ΙΙΙ

- ❖ Αναζήτηση μάλλον μιας «αποκαθαρμένης» εικόνας του θείου, κοντά στη φιλοσοφία και το ηθικό αίσθημα
- ❖ Περιορισμός των θεϊκών προσώπων στο περιθώριο της δράσης (πρόλογοι, έξοδοι)
- ❖ Σκεπτικισμός απέναντι στην αληθοφάνεια των μύθων και απομυθοποίηση / αφηρωποίηση των προσώπων του μύθου

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο IV

- ❖ **Αμφισβήτηση των κοινωνικών/ταξικών ορίων - Ανάδειξη του «ήθους» και της «αγωγής» έναντι της «φύσης» και της «καταγωγής»**
- ❖ **Εισαγωγή του «έμπιστου» προσώπου και του «αντιτραγικού», εγκόσμιου και αστικού λόγου του: αντιπαράθεση εμπειρισμού και δογματισμού, πιθανού και απίθανου, ρεαλιστικού και ιδεαλιστικού, αντιτραγικού και τραγικού**
- ❖ **Ανάδειξη της σπουδαιότητας της «φιλίας» ως αντισταθμίσματος στη θεϊκή αδιαφορία (π.χ. Πυλάδης, θεράποντες Ιππολύτου, «φίλοι» Χοροί)**

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο V

- ❖ Εμβάθυνση στη μελέτη του ανθρώπου, του «ορθού λόγου» και των «παθών» του - Επικέντρωση στα μεγάλα ανθρώπινα πάθη, τις εσωτερικές διαμάχες και τα βαθιά κίνητρα
- ❖ Θεματική κυριαρχία του «έρωτα» και του «πολέμου»
- ❖ Ένταξη των απόψεων των προσώπων και των γεγονότων σε ένα ευρύτερο πνευματικό και γνωμολογικό πλαίσιο – Χωρία με φιλοσοφικές αποχρώσεις: «Θέατρο ιδεών» - Ευριπίδης ο «από σκηνης φιλόσοφος»

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο VI

- ❖ Επανερχόμενη θεωρητική ανάλυση της κατάστασης των γυναικών
- ❖ Επανερχόμενη αναφορά στην αντίθεση μεταξύ «Ελλήνων» και «βαρβάρων» και αντιμετώπιση της βαρβαρότητας ως μιας μάλλον «ηθικής» παρά εθνοφυλετικής ιδιότητας
- ❖ Έμμεση (και αντιφατική) αναφορικότητα στην πολιτική επικαιρότητα

«Με τον Ευριπίδη, ό,τι χάθηκε για το θεολογικό στοχασμό, κερδήθηκε για τη μελέτη του ίδιου του ανθρώπου».

J. de Romilly

«Η διαφορά μεταξύ των τριών τραγικών βρίσκεται στον τρόπο και στην έκταση που αντιλαμβάνονται την αλληλεπίδραση των δύο επιπέδων, του θεϊκού και του ανθρώπινου: οι άνθρωποι και οι θεοί στον Αισχύλο είναι οντότητες υπάλληλες, στον Σοφοκλή συνάλληλες, στον Ευριπίδη επαλλάσσουν. Οι παλιοί θεοί κατοικούν στο Μύθο, οι νέοι εισάγουν την ανθρωπότητα στην Ιστορία. Να γιατί ο Ευριπίδης ήταν ο τραγικότερος των τραγικών, γιατί ήταν περισσότερο ‘ιστορικός’. Η γνώση, το μάθος, μεταθέτει την ευθύνη στον άνθρωπο».

Κ. Γεωργουσόπουλος

Διὸ καὶ οἱ Εὐριπίδη ἐγκαλοῦντες τὸ αὐτὸ ἀμαρτάνουσιν, ὅτι τοῦτο δρᾷ ἐν ταῖς τραγωδίαις καὶ πολλαὶ αὐτοῦ εἰς δυστυχίαν τελευτῶσιν. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὥσπερ εἴρηται, ὀρθόν. σημεῖον δὲ μέγιστον: ἐπὶ γὰρ τῶν σκηνῶν καὶ τῶν ἀγώνων τραγικώταται αἱ τοιαῦται φαίνονται, ἂν κατορθωθῶσιν, καὶ ὁ Εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται.

Αριστέλης, Περί Ποιητικής, 1453a

Οι σωζόμενες τραγωδίες αλφαβητικά

1. Άλκηστις
2. Ανδρομάχη
3. Βάκχαι
4. Εκάβη
5. Ελένη
6. Ηλέκτρα
7. Ηρακλείδες
8. Ηρακλής Μαινόμενος
9. Ικέτιδες
10. Ιππόλυτος
11. Ιφιγένεια εν Αυλίδι
12. Ιφιγένεια εν Ταύροις
13. Ίων
14. Κύκλωψ
15. Μήδεια
16. Ορέστης
17. Ρήσος
18. Τρωάδες
19. Φοίνισσαι

Χαμένες τραγωδίες του Ευριπίδη

- *Αιγεύς, Αίολος, Αλέξανδρος, Αλκμέων εν Κορίνθω, Αλκμέων ο διά Ψωφίδος, Αλόπη, Ανδρομέδα, Αντιγόνη, Αντιόπη, Αύγη, Βελλεροφών, Δανάη, Δίκτυς, Ερεχθείς, Θησεύς, Θυέστης, Ινώ, Ιππόλυτος καλυπτόμενος, Κάδμος, Κρήσσαι, Κρήτες, Μελανίππη η Δεσμώτις, Μελανίππη η σοφή, Οιδίπους, Οινεύς, Οινόμαος Παλαμήδης, Πελιάδες, Πλεισθένης, Πολύιδος, Πρωτεσίλαος, Σθενέβοια, Σκύριοι, Τήλεφος, Υψιπύλη, Φαέθων, Φιλοκτήτης, Φοίνιξ, Φρίξος, Χρύσιππος.*

Άλκηστις 438 π.Χ. – β' βραβείο

Μήδεια 431 π.Χ. – γ' βραβείο

Ίππόλυτος 428 π.Χ. – α' βραβείο

Έκάβη 430-420 π.Χ.;

Άνδρομάχη 430-420 π.Χ.;

Ηρακλείδες 430-420 π.Χ.;

Ίκέτιδες 423-421 π.Χ.;

Ηρακλῆς Μαινόμενος 424-415 π.Χ.;

Τρωάδες 415 π.Χ. – β' βραβείο

Ἡλέκτρα 414-410 π.Χ.;

Ἐλένη 412 π.Χ.

Ἴφιγένεια ἐν Ταύροις 414-410 π.Χ.;

Ἴων 421-408 ; π.Χ.

Φοίνισσαι 411-409 π.Χ.;

Ὀρέστης 408 π.Χ.

Ἴφιγένεια ἐν Αὐλίδι γρ. 407

Βάκχαι 403 π.Χ. γρ. 407

Κύκλωψ 430-420 (Ἑκάβη); ἢ περ. 410;

Ρῆσος 450; ἢ ἔργο του 4^{ου} αι. π.Χ.;

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών,
Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου 2015.

«Το θέατρο της Αρχαιότητας Γ΄: Ευριπίδης. **Εισαγωγή στο αρχαίο τραγικό θέατρο: Γνωριμία με τον Ευριπίδη**». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://eclass.uoa.gr/courses/THEATRE128/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/1)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: : Μαρμάρινη προτομή του Ευριπίδη, ρωμαϊκό αντίγραφο ενός ελληνικού πρωτοτύπου, περ. 330 π.Χ. Πηγή: wikipedia, στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%80%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82#/media/File:Euripides_Pio-Clementino_Inv302.jpg

Εικόνα 2: Αναπαράσταση του Θεάτρου του Διονύσου στο β΄ μισό του 5^{ου} αι. π.Χ., από τους Ι. Τραυλό (επάνω, κάτοψη) και Η. Knell (κάτω, μοντέλο) (J. Travlos, *Bildlexikon zur Topographie des antiken Athen*, Tübingen, 1971, εικ. 677 & Η. Knell, *Perikleische Baukunst*, Darmstadt, 1979, πίν. XII). Πηγή: Σ. Γώγος, *Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου*, Μίλητος, 2005, σελ. 99, σχ. 30.

Εικόνα 3: Το θέατρο του Διονύσου. Μερική άποψη του κοίλου, της ορχήστρας και του Βήματος του Φαίδρου, από βόρεια (2002). Πηγή: Σ. Γώγος, *Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου*, Μίλητος, 2005, σελ. 130, εικ. 25 (φωτό: Σ. Γώγος)